

אל אחי הפלשתינים

רוצה אני כאן להעלות על הכתב הרהורים המתעוררים אצלי עם קריאת האמנה הפלשתינית. אלה הם הרהוריו של אדם העוסק בחייו המקצועיים בניתוח טקסטים פילוסופיים ואידיאולוגיים, אך הרוצה כאן להוסיף לממד אובייקטיבי זה, גם את תגובתו הציונית, שבה אובייקטיביות וסובייקטיביות משמשות בערבוביה.

מכה מתחת לחגורה

הנאה מוזרה נהנה אני בנסותי להטרים טקסט שאני עומד לקרוא, לכל הפחות, לנחש את כיוונו העיקרי, או אף את מטרתו בלבד. לפני שלקחתי ביד את האמנה הפלשתינית, חשבתי שזו תהיה אמנה **פלשתינית**, ואכן תגדיר, מה זה להיות פלשתיני, מה היא התנועה הפלשתינית, ומה הן מטרותיה האידיאולוגיות והפוליטיות. אך עם קריאתה ראיתי שטעיתי, על כל פנים טעות חלקית, האמנה מגדירה אמנם את הפלשתיני, אך היא מגדירה גם אותי, היהודי הישראלי, והיות וקרוב אדם אצל עצמו, רוצה אני להתחיל את הרהורי דווקא שם, בהגדרה זו, דהיינו בסעיף 20.

וכך אנו קוראים בסעיף 20:

הצהרת בלפור ונוסח המנדט ומה שנבע מהם ייחשבו בטלים. טענות הקשר ההיסטורי או הרוחני של העם היהודי לפלשתינאינין עולות בקנה-אחד עם אמיתות ההיסטוריה, או עם מרכיבי המדינה במשמעותם האמיתית. היהדות כדת שמיימית (היינו של התגלות) איננה לאומיות בעלת מציאות עצמית, וכמו-כן אין היהודים עם אחד שלו אישיותו העצמית, אלא הם אזרחים במדינות שבהן הם מצויים.

למרות שסעיף זה מקומם אותי, חייב אני להודות שהוא בנוי להפליא, היות ובו משתקפת כבראי עקום האידיאולוגיה הציונית שבה אני דוגל. אוהב אני לתאר את זהותי לפי דגם של משולש, שבו שלושה קודקודים או קטבים: (1) הקוטב הדתי; (2) הקוטב הלאומי; (3) הקוטב המדיני. במילים פשוטות יותר, מתיימר אני לטעון שבכל אטלס, זכאי אני - הקולקטיב היהודי - להופיע בשלוש מפות שונות: במפת המדינות, במפת הלאומים, ובמפת הדתות. היחסים ביניהם מסובכים, אך טוען אני שרק תלת-ממדיות זו מסבירה את הוויית. אגב, אין בעייתיות זו פריבילגיה בלעדית שלי,

* התפרסם בכיוונים 31, תשמ"ו, עמ' 27-35.

ואינני יודע מה בדיוק הדגם שבו דוגל לדוגמה שר קופטי, במצרים, ארץ שבנוסף לזהות הלאומית שלה, מייצגת מדינה הטוענת היא לשייכות למעגל ערבי, וגם למעגל אסלאמי מקיף עוד יותר. אולם דברים אלה נאמרו רק דרך-אגב, ונצטרך לחזור אליהם מאוחר יותר, כשנגיע לסעיף הרלוונטי באמנה הפלשתינית. התייחסתי לזהות היהודית, על מורכבותה ובעיותיה, כי חושב אני, שמה שמתואר בדגם הזהות מבחינה סטאטית, ישנו בציונות בבחינה הדינאמית. ניתן לדעתי לסכם את מטרות הציונות בשלושה מרכיבים עיקריים, אב"ג יסודי מאוד:

א. ההגדרה העצמית הלאומית של הזהות היהודית: אנו לא רק דת, אנו לאום.
ב. המאבק לשחרור לאומי, דהיינו למימוש זכותנו להקים מדינה, תוך חרות ועצמאות.

ג. ארץ ישראל היא מולדת העם היהודי. הקשר אל מולדתנו לא נותק, אנו חוזרים אליה, ואנו זכאים להקים בה את מדינתנו.

אלו הם בקיצור רב, שלוש המטרות העיקריות של הציונות, ועליהן קיים קונצנזוס ציוני מוחלט (יתכן ולא תמיד היינו מודעים אליהן. תהינו, תעינו והרבה מחלות ילדות, או בעיות התבגרות עברו עלינו. אבל הן נחלת העבר והפצעים האידאולוגיים שהשאירו בנו יעניינו את הארכאולוג, את ההיסטוריון, או את הפסיכואנליסט). בשבילי שלוש מטרות אלו, הם כרטיס הביקור, תעודת הזהות, מסמך-היסוד של הציונות. לפיכך מתפלא אני מחדש, עד כמה עינו של אויב לפעמים אמנם פקוחה. ואכן בסעיף 20 פגעתם בי באותם שלושת עקרונות - שהם חיי וחדרי לבי, ולא זו בלבד, אלא שפגיעה זו בנויה באופן ארכיטקטוני מפליא. בחלק הראשון טענתם שאין לי זכות לטריטוריה עליה אנו נאבקים. בחלק השני - שהיישות הפוליטית שיצרנו - מדינת ישראל, חסרה "מרכיבי המדינה במשמעותם האמיתית". כלומר היא יצירה מלאכותית. בחלק השלישי - שאין לי זכות להגדרה עצמית, שאינני עם.

עוד נחזור להלן לניתוח שלוש טענות-היסוד של הציונות. לפני כן, רוצה אני להוסיף דבר מה: במסורת היהודית מתוארת האדמה, הארץ - כאישה. כך בוכה הנביא: "איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, היתה כאלמנה" (איכה א', א). 'מולדת' במשמעות הטריטוריאלית, היא בעצם מונח עברי מודרני, אבל הגות ישראל וספרותה מלאים בהתייחסות למולדת, לאדמה, כאילו היא "אשתו" של העם, ואם בניו.

זו הייתה אחת מתכונותיה של ההגות היהודית האוטוכטונית, המקורית, שאהבה יותר את הדימויים הקונקרטיים, מאשר את המושגים האבסטרקטיים. אך נחזור לדימוי, המעורר מיד את האסוציאציה עם המצב הנפוץ, בו שניים התאהבו

בבחורה אחת. זה אומר אני אהבתי, וזה אומר אני אהבתי, זה אומר - שלי היא, וזה אומר - שלי היא. ברוך השם - ברוב המקרים יש לבעיה פתרון פשוט - ניתן לשאול את פי הנערה. זה קל במשל, אך יותר קשה בנמשל. הרמב"ן במאה השלוש עשרה, ומרטין בובר במאה העשרים חשבו אכן, שהאדמה תוכיח את אהבתה לעם, על ידי זה שתיתן את פרותיה לבניה, ואת אהבתה למי שיצליח להפריח אותה מן השממה, או לייבש אותה מביצותיה. אך זו מיסטיקה - ואיני רוצה להיכנס אליה. מתקבל יותר על הדעת שברוב המקרים אין הבעיה נפתרת על ידי מילותיה הקסומות של הנאהבת, ולא על-ידי ההיזקקות לשדכנים היושבים במגדל זכוכית בניו-יורק, או בארמון בג'נבה ושחושבים תמיד יותר על דמי השדכנות שלהם מאשר על טובתם של החתן והכלה. היות ואמצעים אלה לא עלו יפה, יש וגם המלחמה דרך היא, שנואה, לא סימפטית, אבל דרך. מה שקשה לי לקבל הוא, שאחד הבחורים, זה המתמודד אתי למשל על לבה של אהובתי, נאה, חסון, גיבור, ובעל מעלות טובות עד כמה שיהיה, יפטור אותי בפסוק מעין זה, למה לך אישה, אתה כלל לא גבר. או בתרגומו הפוליטי: - למה לך מדינה, אתה בכלל לא עם! זו בדיוק מכה מתחת לחגורה, ואת זה אינני יכול לקבל.

בוכה אני על העובדה שאתם הורדתם את המלחמה בינינו עד לנקודה זו. היה בינינו מאבק על טריטוריה. אולם, בטענה זו הוכחתם שאתם מוכנים להשתמש אף בנשק שאינו מקובל על אבירים, ואף לתת מכה מתחת לחגורה.

במידה מסוימת הקריאה בסעיף 20, פקחה את עיניי. כל הזמן חשבתי, שאם אצליח להקים מדינה באי-מלאכותי באוקיינוס השקט, או במושבה מדע-בדיונית בכוכב מאדים, אפטור אתכם ממני, ואפתור את בעיותי. אולם אתם מסבירים לי שם, שזה לא יקרה. הלוא, המאבק שאתם מנהלים נגדי, אינו רק בשם בעלות על האדמה שלקחתי מכם, כביכול, אלא נגד האזורפציה החוצפנית של התואר "עם". בשם המאבק בעד התיאוריות והאידיאולוגיות האמיתיות אתם תלחמו בי, אף במאדים, שהרי אף שם - אהיה "מדינה מלאכותית".

אולם אם תחזרו ותשאלו האם אנחנו מהווים עם? תשובתי כפולה:

א. אני מוכן להוכיח לכם באמצעות כליה של הפילוסופיה המדינית, המשפט הבינלאומי, המחשבה האנושית, וההיסטוריה והשכל הישר שאנחנו מהווים עם.

ב. אינני מוכן לשחק את המשחק: אינני מוכן להוכיח כלום. דיקארט פתח את שעריה של הפילוסופיה החדשה, בתודעה שיכול אני להטיל ספק בכל הדברים, אך אין אני יכול להטיל ספק בכך שאני מטיל ספק. ואם אני מטיל ספק הרי אני חושב. ומכאן לנקודת ארכימדס החדשה: 'אני חושב משמע אני

קיים'. הציונות התחילה מתודעה דומה, אולי תרשו לי לנסח את זאת כדלקמן: 'אני סובל משמע אני קיים'. בכל דבר ניתן להטיל ספק. על כל דבר ניתן להתווכח פרט לדבר אחד, שאני - האני היהודי הקולקטיבי - קיים. על אמת זו אין אני מוכן להתמקח. יתכן ואין אני מתאים לאיזו שהיא הגדרה המקובלת על שיטה כלשהי. אך הטענה הציונית בה"א הידיעה הייתה דרישת שינוי ההגדרה. משל למה הדבר דומה, לחולה שעובר בדיקות רפואיות על ידי מומחים ואלו באים וטוענים שלפי ספרי הרפואה הוא מת. האם חייב חולה השומע את הדיאגנוזה לקבלה?! עצם העובדה שהוא דוחה את האבחנה מוכיחה שהוא חי. "פתאום קם אדם בבוקר, מרגיש שהוא עם ומתחיל ללכת" ההתחלה היא אכן ההרגשה הפנימית, ההמשך - היא הציונות. אנו טוענים להגדרה עצמית לאומית, לא בגין הכרה משוחדת או מגמתית של קבוצת מומחים או הוגים - אלא בזכות הממשות. אנו עם.

הציונות הכריזה בתוקף שיש עם יהודי, אלא שהוא אינו נורמלי. העם היהודי בגלות הוא נכה ללא ידיים ורגליים, הכואב וסובל ואינו יכול לפעול. זהו מצב מסוכן ואומלל, אך אין לטעות, הנכה איננו מת. עצם העובדה שהנכה סובל היא ההוכחה החותכת שהוא אכן חי. והציונות דרשה את שיקומו. החזרתו של העם המנותק ממולדתו, והסובל בנכותו, לארצו ומולדתו.

מהי פלשתיין?

בסעיפים הראשונים של האמנה, מגדירים הפלשתינים את עצמם. בסעיף 1 קוראים אנו "פלשתיין היא מולדת העם הערבי הפלשתיני, והיא חלק אינטגרלי מהמולדת הערבית הגדולה, והעם הפלשתיני הוא חלק מן האומה הערבית" הגדרה זו למרות היותה עדיין בלתי שלימה מאפשרת הבנה חלקית של תפיסתם העצמית של הפלשתינים. היא מציינת שנקודת המוקד של ההגדרה הפלשתינית היא הטריטוריה. כלומר, הגדרת הפלשתיני מחייבת קודם הגדרתה של פלשתיין. הגאוגרפיה קודמת. ההגדרה הלאומית מתבססת על הגדרה טריטוריאלית. עבורם לאום הוא קבוצת אנשים שנולדו בטריטוריה מסוימת. לכן לא יראו בי הפלשתינים אדם המשתייך אליהם, כלומר פלשתיני, כיון שנולדתי במדינה אחרת (נקרא לה פאראנמאגואה). הגדרתי הלאומית היא אתנית דתית תרבותית, אך אינה תלויה בטריטוריה דווקא. וזהו בדיוק מהותו של המאבק הציוני שתבע שיכירו בנו כבלאום, למרום שחסר לנו מאפייני גאוגרפיה: הריכוז הטריטוריאלי.

בנקודת המוצא שלי אני קובע את עובדת קיומו של העם היהודי ואינני מוכן להתווכח עליה. אני מוכן להתווכח על הלגיטימיות של קיום המדינה, על זכותי על

הארץ, אבל לא על קיומו של העם היהודי. ויכוח זה אינו מוסרי. אני הוא המגדיר את עצמי.

הדבר נכון גם לגבי העם הפלשתיני. הוא מגדיר את עצמו, אני מסכים. ולכן אני פונה לסעיפים הראשונים של האמנה כשאני פתוח לשמוע. אני אמנם מופתע לראות שאין כאן הגדרה חד-משמעית לעם הפלשתיני, אלא הגדרה דו-משמעית. יש כאן מינוח כפול של זהות כפולה, ואולי אף פנקסנות כפולה.

מפתיע לראות, איך במלים הראשונות של סעיף 1 "פלשתינאים" מולדת העם הערבי הפלשתיני... "מדובר על שתי הגדרות: ערבי ופלשתיני. בעוד שבסעיף 20 שלל ממני הפלשתיני את מהותי הלאומית בכלל, הרי סעיף זה, כשזה נוגע לכם עצמכם, משתמשים אתם בהגדרה כפולה ומדברים על שתי מהויות שיש בכך: ישנו עם פלשתיני - ישנה אומה ערבית. ישנה מולדת פלשתינית וישנה מולדת ערבית. כשהוא מועמד בפני דילמה מציג הפלשתיני את המשוואה הטוענת שפלשתיני מתייחס לערבי כשם שעם מתייחס לאומה, הוא מחזיק בשני קרני הדילמה וטוען ללגיטימיות של הדבר.

הפלשתינים מופיעים בתור עם וכחלק של אומה. דו-משמעות זו אינה מפריעה להם לקבל את דרישתם להכיר בהם על-פי הגדרתם זו, שהרי עם מגדיר עצמו אך היא מפריעה להם לקבל את הטענה החד-משמעית הנובעת מן ההגדרה כלפיי; שהרי אני, שלום רוזנברג אינני לפי הגדרה זו פלשתיני כי לא נולדתי בפלשתינ. כל ההגדרות עם, אומה, תפוסות כדי לתאר את החלקים השונים של זהותכם. לזהותי הלאומית אין כאן מקום.

אינני מתנכר לעובדה שנולדתי בפאראנמגואה, אך אני רוצה להמשיך לשמוע אם ההגדרה הפלשתינית היא טריטוריאלית, הרי שחייב להיות איזה שהוא קו התוחם טריטוריה זו וקובע שמי שנולד שמאלה לו למשל, הוא פלשתיני, ומי שנולד ימינה לו - איננו פלשתיני, שהרי אם לא, שמא גם פאראנמגואה היא חלק של אותה מולדת פלשתינית? סעיף 2 מנסה לענות על שאלה זו: "פלשתינ בגבולותיה כפי שהיו בתקופת המנדט היא יחידה טריטוריאלית אינטגרלית שאינה נחלקת" מדובר על פלשתינ בימי המנדט הבריטי, אבל מה היו גבולות פלשתינ אז? עם ירדן או בלי ירדן. היו שתי תקופות במנדט. ב-1922 הופרדה עבר-הירדן מן המנדט הבריטי. למה מתכוון סעיף 2, לפלשתינ עם ירדן, או ללא ירדן? אין פתרון לשאלה זו באמנה. סעיף 2 הוא דו-משמעי בכוונה תחילה, כדי שלא להיזקק להחלטה הגורלית, האם פלשתינ כוללת את עבר-הירדן או לאו. התשובה היא כמובן גורלית לגבי התנועה הפלשתינית, אם ירדן היא חלקו של פלשתיני, הרי שחודה של ההסברה הפלשתינית נפגעת, מצד שני, אם - איננה חלק

של פלשתיין - הרי שהתנועה הפלשתינית מוותרת על טריטוריה שבה יושב מיעוט של לפחות 60% פלשתינים. בשבילי זאת בעיה מוסרית. אני רוצה לדעת האם הקונפליקט שלי במזרח- התיכון הוא קונפליקט של גבולות עם עם שיש לו מדינה, או האם זה סכסוך בנוגע לזכויות של עם שאין לו מדינה ושאינו לו ארץ. זהו הבדל משמעותי. עם מצרים, היה לנו סכסוך גבולות שבא לפתרון בהסכמי קמפ-דיוויד, אם כי נותרו עדיין בעיות טריטוריאליים מסוימות. לדאבוני, אין לי ספק שהתשובה הפלשתינית היא לא רק פונקציה של הגדרתם הם את עצמם, אלא בעיקר של המאבק נגדנו. מבחינה מוסרית זו שאלה המעניינת אותי כאדם החושב שאנו נמצאים פה לא רק בזכות הכוח אלא גם בכוח הזכות. סוג הפתרון המתבקש יהיה שונה לגמרי אם הבעיה היא סכסוך גבולות או אף שעבודה של אוכלוסייה מסוימת, או בעייתו העקרונית של זכותו של עם למולדת משלו. אך המלחמה הערבית בישראל הנה לא רק בשם החזרת זכויות לעם הפלשתיני אלא בשם מסע קודש נגד מציאות שלילית לחלוטין, נגד גזע, שיש להדבירו ולמגרו, כפי שנאמר בסעיפים 22 ו-23.

יכול אני להקשות על סעיפים 1 ו-2. אך על כל פנים, מודה אני שאמנה זו משקפת קונצנזוס מסוים שהפלשתינים הגיעו אליו. סעיף 1 אומר שיכול לבוא יום, בו ינסו הערבים ליצור את ארצות-הברית של ערב, או שמא להגשים את החלום של הקהילייה הערבית המאוחדת, או של סוריה הגדולה שתכלול את ירדן, לבנון, ומה שישאר מאתנו. החלומות האלו אינם רק אפשרות ריאלית שתתגשם על ידי שליטים מוצלחים או כוחו של עם חזק, אלא אפשרות המבוססת על אידיאולוגיה. מכאן ששוב נשאלת השאלה, האם יש לי סכסוך עם אומה ערבית, או שמא נתבע אני לתת מולדת לעם מסכן ונדכא כמו שהיה העם היהודי לפני קום המדינה.

התשובה לכל התמיהות האלו ניתנת כנראה בסעיף 3: "העם הערבי הפלשתיני הוא בעל הזכות החוקית במולדתו והוא יגדיר עצמו אחר שיסתיים שיחרור מולדתו, בהתאם לרצונו ואך ורק לרצונו ובחירתו". כלומר סעיף זה קובע שהדברים הבלתי-ברורים יוחלטו לאחר מימוש המדינה הפלשתינאית, כלומר לאחר שאני לא אהיה קיים יותר. ואין הכוונה רק לצורת שלטון. הפלשתינים יוכלו להילחם להקמת מדינתם בשם זכויות העם הפלשתיני, ולמחרת הקמת המדינה יוכלו להחליט על שייכותם לאומה הערבית או לירדן או לכל מהות אחרת שלא קיימת עתה. אולם דבר חמור הרבה יותר יש בסעיף 4 המראה את הטרגדיה של הסכסוך הזה.

האישיות הפלשתינית היא תכונה שורשית מתמידה שאינה פגה והיא עוברת מן האבות אל הבנים. הכיבוש הציוני ופיזור העם הערבי הפלשתיני כתוצאה

מהשוואות שבאו עליו, אינם פוגמים באישיותו ובשייכותו הפלשתינית ואינם שוללים אותו.

כאן מופיעה הגדרה של פלשתיני השונה מזו שבסעיף 1. לא יותר טריטוריאלי, אלא אתנית. הסיבה לכך היא ברצון להגדיר כפלשתיני גם ילד שיושב כיום בכווית למשל, ושגם אביו נולד שם, ורק סבו - מוצאו בפלשתינ, זהו חוק השבות הפלשתיני, שהינו הביטוי - למאבק הציוני. אלא שהטרגדיה בולטת אם נקרא את הסעיף בצורה שונה במקצת, נקרא לו סעיף 4'. בסעיף 4:

האישיות הא"י היא תכונה שורשית שאינה פגה והיא עוברת מן האמהות לבנים. הכיבוש הרומאי ופיזור העם היהודי כתוצאה מהחורבנות שבאו עליו אינם פוגמים באישיותו ובשייכותו לא"י ואינם שוללים אותו.

ההבדל ביני - שלום רוזנברג, שהואשם שנולד בפאראנאמגואה ושהוא זר לכאן, לבין אותו ילד פלשתיני מכווית הוא הבדל קטן. לו יש זיכרון של 30 שנה, לי יש זיכרון של 30 דורות; סבי גורש מירושלים, אבי נולד בגאליציה והגיע במקרה לפאראנאמגואה. אני נולדתי שם והגשמתי את החלום לחזור למולדת שלי - ארץ ישראל - ממנה גורשתי. חלק זה של סעיף 4 מאפשר לראות את לבו של הסכסוך; שני העמים מתבססים בטיעוניהם ובמאבקים על חזרה למקום מסוים. אך אי-אפשר לדבר על זכויות פלשתינים בלא לדבר בעת ובעונה אחת על זכויות הציונות תוך הכרה במהותה ובלגיטימיות שלה. כאן נשמטת הקרקע מעצם ההגדרה הפלשתינית כי סעיף 4 - דווקא הוא מגדיר את זכויותינו ומציין שקיים לגבינו כוח הזכות. ולכן האבסורדיות של מה שנאמר אחר כך בסעיף 5 "הפלשתינים הם אזרחים ערבים ששכנו משכן קבע בפלשתינ עד תחילת הפלישה הציונית לתוכה - ייחשבו פלשתינים...".

לעתים רואה אני שלטים של מפגינים אל מול שגרירות ארצות-הברית המוחים נגד צעד או התבטאות כלשהן של האמריקנים, ומכריזים בשלטיהם: "החזירו את מנהטן לאינדיאנים". חושבים הם שעל אמריקה ליטול קורה מבין עיניה כאשר היא מטיפה מוסר לישראלים המתנחלים באדמה לא להם. האמת היא, שמפגינים אלה טועים טעות מרה. הציוני הוא האינדיאני שקם לתחייה וחזר למקומו. האידיאולוגיה הפלשתינית הופכת אותנו לציבור אירופאי שבא לכן בצלו של האימפריאליזם הבינלאומי. כך רומזים במפורש הסעיפים 20 ו-22. תיאור זה הוא בלתי נכון לחלוטין. ביסודנו, אנחנו עם מזרח תיכוני, ובמשך הדורות היינו ככה, עד תקופה מאוחרת מאוד. עד חורבנה של כליפות בגדד בידי המונגולים, שהשמירו את אוכלוסיית האזור והמיטו אסון גם על היהודים. גופו של היישוב היהודי בימי הביניים הייתה יהדות המזרח, ששלחה ידה למערב. משעת שקיעתה

של יהדות המזרח, הפכה יד זו למרכזית. אנו משקמים עכשיו את הגוף. על-כל-פנים, אם אמנם האידאולוגיה של הציונות נתנסחה באירופה, הרי שרוב מניינו של העם היהודי היושב במדינת ישראל מקורו במזרח. ועם זה דורש את מקומו במזרח התיכון. איים של מיעוטים נוספים קיימים בים המוסלמי הגדול. מאבקנו דומה למאבקם של כורדים, מארונים ולפניהם אשורים, שנאבקים לזכותם להיות שונים בתוך המכלול של מוסלמיות וערביות. יש השונים מהסביבה בגין שייכותם הלאומית, ויש השונים ממנה - בגין דתם. אנו שונים בשני המרכיבים גם יחד. שוני זה היה קיים בקהילות היהודיות במזרח במשך כל הדורות. הציונות נתנה רק פה, לאותן הקהילות לבוא ולדרוש את זכותן לעצמאות פוליטית.

בין סמנטיקה ואידאולוגיה

המאבק שלנו עם התנועה הפלשתינית מתקיים בשלוש רמות. הרמה הסמאנטית, הרמה האידאולוגית והרמה הפרגמטית. בשלוש הרמות הללו גם יחד, מתנהלת מלחמה. ברמה הפרגמטית מתנהלת מלחמה צבאית, כלכלית ומדינית. על ידה מתנהלת מלחמה סמנטית הבאה לביטוי, למשל, בהגדרת הציונות כגזענות. לכך השפעה פסיכולוגית רבה בגין המטען השלילי שלמונח זה במקומות רבים בעולם. בארצות רבות בעלות כיוון פוליטי מסוים, מוגדרת הציונות על-ידי התעמולה הערבית כמכשיר בידי הקומוניזם העולמי. המלחמה האידאולוגית הפלשתינית עד למלחמת ששת-הימים הייתה ברוטאלית וגסה, אידאולוגיה של כוח. דבר זה בא לידי ביטוי בקריקטורות השונות שציירו את השלכת היהודים לים, או תיארו את הפרש הערבי האציל התוקע את חרבו ביהודי הגלותי בעל החטוטרט והאף העקום. עם הזמן הבינה ההסברה הערבית שזה לא מספיק, כי יש עדיין בעולם, אנשים ועמים המחשיבים את המוסר והצדק ורואים בו ערך. הם הכירו בחשיבותן ובהשפעתן של דעת הקהל בעולם החופשי, או-אז עברה ההסברה הערבית לבנות לגיטימציה של המאבק. הסברה זו קיבלה מנוף מיוחד כאשר מדינות שונות שינו את טיב יחסיהן עמנו בלחץ הפרגמטי של נפט והפטרודולרים. מנגנון ההגנה האנושית הביא באופן מודע או בלתי-מודע לניסיון להצדיק את צעד זה על ידי הטענה שלקיומה של ישראל אין בסיס מוסרי. במישורים האידאולוגי והסמנטי אנו נאבקים על הכרת זכויותינו והסברתם. יודעים אנו כי תלויים אנו בזכות הכוח, אך אין אנו מוכנים לוותר על כוח הזכות. אלו הם ספרא וסייפא שלנו, שירדו כרוכים מן השמים.

התנועה הציונית השלימה מספר פעמים עם הצורך לקבל את התנועה השנייה. הסכמה זו התבטאה בקבלת פשרות וחלוקות. הסכמה זו הייתה לשווא, כי לא

התלוותה לה הסכמתו של הצד השני. מכאן הצורך לעבור מעבר למישור האידיאולוגי, אל המישור הפרגמטי להתחשב עם הנתונים בשטח.

כדי שהדו-שיח יהיה אפשרי צריך הפלשתיני להכיר בזכותי להתקיים, אך לא די בכך. חייבים הם להכיר גם בזכותי לריבונות ולביטחון. ביטחון זה הוא תוצאה של מהות הגבולות, אך כמובן גם אופי הסכנה אתה אנו מתמודדים. כי אם תוכנית החלוקה למשל אינה מאפשרת לי להחזיק מעמד, אינני יכול לקבלה בגלל אותה סיבה פרגמטית. המישור האידיאולוגי לפנינו הוא מישור הזכות. אני רוצה להכיר בזכותו של הזולת במזרח-התיכון, והוא חייב להכיר בזכותי. וזכותי פירושה - בסיס איתן שלא אודעזע. לו התקבלה תכנית החלוקה ב-1947 והייתה מתפתחת וקמה מדינה יהודית שחיה בשלום בגבולות האבסורדיים ההם, הייתי נלחם כנגד כל ניסיון להרחבת אותם הגבולות. אבל כיוון שהוכח כי גבולות אלו בלתי-אפשריים, אך טבעי הוא שנדרוש את הגבולות בהן יהיה אפשר לנו לחיות בלא מורא. ביטחוננו הוא תוצאה של: [א] מיקום הגבולות; [ב] אופי ה'זולת' עמו אנו חיים ונלחמים. סוג המנעול שאדם מתקין בדלתו אינו רק תוצאה של תכולת הבית עליה הוא רוצה לשמור, אלא גם של סוג האנשים שיכולים לפרוץ לביתו, והכלים העומדים לרשותם.

המסקנה העגומה היא שאפילו לאחר קריאת הסעיפים האחרים - שעדיין לא שכנעו אותי בזכויות העם הפלשתיני - אני מוכן להכיר בזכויות העם הזה. אך כיוון שהאמנה טוענת שכזו היא האידיאולוגיה של העם, וש'אש"ף מייצגו, אינני יכול להוציא לפועל את הזכות הזו ולפעול להגשמתה, כי עבורי פירוש הדבר - התאבדות. וכך מתבטלת למעשה זכות זו. אם סעיפי האמנה מייצגים אותו, אינני יכול לעזור ולנסות לממשה.

הייתי רוצה לבטא את הסתירה בין זכות וצדק לבין מימוש וצדק, בעזרת משל, שכתבו - המגיד מדובנא, ושהרשיתי לעצמי להכניס בו מספר שינויים קלים, ואשר יסביר את האידיאולוגיה הנובעת משורות אלה, אידיאולוגיה לא של נץ ולא של יונה אלא של עורב:

שועל טייל לו ביער וראה על אחד הענפים עורב.

רד ונטייל ביחד, קרא לו השועל.

גם אני קראתי משלי שועלים. את אזופוס, לפונטין וקרילוב, וידע אני מה מעוללים שועלים לעורבים תמימים. לא ארד, ענה לו העורב.

אתה יכול לרדת ואין לך ממה לחשוש, מוסיף השועל.

- סבך הוציא מסבתי את הגבינה בעזרת טריק נבזי, אני כבר לא אכשל.

- השתנו הזמנים. לא ראית ביער קסדות לבנות ועליהן רשום חו"ם: חיות מאוחדות? לא שמעת שופרות וחצוצרות המכריזות כי המשיח בא?

- ומה אם המשיח בא? שואל העורב.
- אינך יודע מה היא המציאות בימות המשיח? אינך זוכר את דברי ישעיהו: "וגר זאב עם כבש"? ואתה יודע מה כותב שם רש"י: 'הוא הדין לשועל ולעורב'. יכול אתה לרדת אין כבר מלחמה בינינו, שלום עולמים שולט ביער.

העורב אינו משתכנע. מראה לו השועל הוכחות משאר הנביאים, ואף מוכיח לו על פי חישובי הקץ מספר דניאל, כי אכן המשיח כבר בא. העורב מתחיל להשתכנע ונע ממקומו. מרים את רגלו האחת, אך כאשר עומד להרים את השנייה ולרדת נשמעות מרחוק נביחות כלבים. השועל היודע, כי בעקבותיהם מגיעים הציידים, נושא את רגליו ובורח. עף העורב בעקבותיו ושואל: אם גר זאב עם כבש, ורש"י אומר: 'הוא הדין לשועל ולעורב', אז מתוך גזירה שווה אתה למד ש"הוא הדין לשועל ולכלב"? מדוע בורח אתה? יקירי, עונה לו השועל: הכלבים אינם מאמינים במשיח".

ניתן ללמוד מכאן כי: א. מי שאינו מאמין במשיח - הוא כלב; ב. מי שמאמין שהמשיח בא - השועל יטרוף אותו. האדם שאינו מאמין בזכות הזולת הוא אמנם 'כלב'. אבל האדם שחושב שמותר לממש את זכות הזולת בכל סיטואציה כי המשיח כבר בא, כי אין צורך לקחת את הדברים הראויים בחשבון, ויחשוב שאנו נמצאים בעולם שאין בו כלבים, אז השועל יטרוף אותו. עובדה היא שגם כאשר אני קורא את האמנה הפלשתינית בעידן שבו העורב חתום על חוזה שלום עם שועל אחד, אינני משוכנע עדיין שכבר אין כלבים נובחים המחבלים בכרמים, כאלה שהרגו את האריה המת. אמנם כן, אינני רוצה להיות כלב. אני חושב שצריכים להכיר בזכויות הפלשתינים, ואין כאן מקום להאריך, אך לשם כך יש הכרח בשינוי יסודי באש"ף. אין הוא פרטנר לא רק בגלל סעיף 22 אלא בגלל סעיף 20. לא רק בגלל אי-הכרתו במדינת ישראל אלא גם בגלל הטענה שאין לו עם מי לדבר.